

ОБГРУНТУВАННЯ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

Котвіцька А.А., Волкова А.В., Болдарь Г.Є., Проскурова Я.О.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

socpharm@nuph.edu.ua

У статті узагальнено наукові підходи до термінів для визначення назв та змістовного розуміння компонентів, які складають структуру правової компетентності здобувачів вищої освіти різних рівнів, спеціальностей та освітніх програм, а також у процесі післядипломної освіти.

Обґрунтовано доцільність міждисциплінарного комплексного підходу на теоретико-методологічних засадах сучасних досягнень педагогічної та юридичної наук для визначення сутності та структури правової компетентності майбутніх фармацевтів. Відповідно розкрито співвідношення змісту структурних компонентів правової компетентності та правової культури вказаної категорії осіб.

Ключові слова: правова компетентність, фармацевт, компонент правової компетентності, структура правової компетентності, міждисциплінарний підхід, правова свідомість, правова культура, правова поведінка.

Вступ. Успішна розбудова України як правової та соціальної держави, забезпечення її євроінтеграційного курсу потребують від закладів вищої освіти підготовки фармацевтів з високим рівнем правової компетентності.

Метою роботи стало обґрунтування теоретико-методологічних засад вивчення змісту компонентів, які складають структуру правової компетентності майбутніх фармацевтів.

У процесі дослідження було використано такі **методи** наукового пізнання: аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, систематизації.

Результати дослідження. На підставі аналізу наукових позицій вітчизняних та зарубіжних учених щодо структури правової компетентності здобувачів вищої освіти різних рівнів, спеціальностей та освітніх програм, а також у процесі післядипломної освіти (фахівців сфери охорони здоров'я, з обліку і оподаткування, економіки, учителів, соціальних педагогів, менеджерів, офіцерів-прикордонників тощо) можна стверджувати, що ці питання на сьогодні залишаються дискусійними. Незважаючи на достатню кількість досліджень з цієї проблеми, науковцями не вироблено єдиного термінологічного підходу до назв та змістовного навантаження компонентів (складових) правової компетентності фахівця (табл. 1).

Таблиця 1

Результати узагальнення аналізу наукових підходів до назви та змісту компонентів структури правової компетентності здобувачів вищої освіти та фахівців у процесі післядипломної освіти

№	Назва компоненту правової компетентності	Зміст компоненту (складової) правової компетентності	Автори, джерело
1	когнітивний (когнітивно-діяльнісний, знаннєвий)	системні знання міжнародного та національного законодавства з питань професійної діяльності фахівця	Кічук Я.В. [1], Соболева М.О. [2], Галдецька І.Г. [3], Коротун А.В. [4], Армейський О.С. [5], Райко С.В. [6]; Харківський В.С. [7], Пугач С.С. [8], Прилипко В.М. [9]
2	комунікативний (комунікативно-превентивний)	здатність вибирати оптимальний стиль спілкування в різних ситуаціях, вміння налагоджувати співробітництво	Галдецька І.Г. [3], Коротун А.В. [4], Харківський В.С. [7]

3	мотиваційний (ціннісний, мотиваційно- ціннісний)	емоційне ставлення до правових норм, фактів, явищ (професійно-правові ціннісні орієнтації, мотиви пізнання правових явищ, особистісна установка на правомірність професійної діяльності); потреба в правовій інформації, правовій самоосвіті; правові переконання; особистісне ставлення до права	Кічук Я.В. [1], Соболева М.О. [2], Галдецька І.Г. [3], Коротун А.В. [4], Армейський О.С. [5], Райко С.В. [6], Пугач С.С. [8], Прилипко В.М. [9]
4	поведінковий (діяльнісний, діяльнісно- рефлексивний, діяльнісно- результативний, діяльнісно- творчий)	навички, уміння, результати діяльності, пов'язаної із застосуванням правових норм у професійній діяльності	Кічук Я.В. [1], Соболева М.О. [2], Галдецька І.Г. [3], Коротун А.В. [4], Армейський О.С. [5], Райко С. В. [6], Пугач С.С. [8], Прилипко В.М. [9]
5	рефлексивний (особистісно- рефлексивний, контрольно- рефлексивний)	оцінювання власної діяльності з позиції норм права, здатність особи до прийняття правових рішень, до усвідомлення відповідальності за власну поведінку	Армейський О.С. [5], Харківський В.С. [7], Пугач С.С. [8]
6	аксіологічний (методологічно- аксіологічний)	правові орієнтації, соціальна активність в утвердженні позитивної динаміки розвитку громадянського суспільства, правової держави	Кічук Я.В. [1], Харківський В.С. [7]
7	теоретичний	загально правові знання, що сприяють успішній організації професійної діяльності, створюють основу для формування сучасного правового мислення, генерують правосвідомість	Бакланова Н.М. [10]
8	практичний	сукупність професійних умінь і навичок, що зумовлюють функціональну готовність вирішувати завдання правової діяльності (інформаційно-інтелектуальні, прогностично-проективні, організаційно-регулятивні, виховні, рефлексивні, емоційно-вольові уміння і навички)	Бакланова Н.М. [10]

9	особистісний (професійно-особистісний)	властивості та особистісні характеристики, які мають суттєве значення для виконання професійних обов'язків	Райко С.В. [6], Бакланова Н.М. [10]
10	інформаційно-логічний	вміння працювати з джерелами права, нормативними документами у сфері професійної діяльності, слідкувати за оновленням правового поля, здатність аналізувати та систематизувати інформацію правового змісту для розв'язання фахових завдань	Пугач С.С. [8]

Опрацювання наукових джерел дає підстави констатувати, що в спеціальній літературі спостерігається термінологічне різноманіття щодо назв компонентів правової компетентності здобувачів освіти. Це явище пояснюється тим, що в певних роботах відбувається подрібнення структурних компонентів правової компетентності на більш менші за своїм змістовним наповненням, що у свою чергу збільшує їх кількість. Крім того, для назви схожих за змістом компонентів використовуються різні терміни.

Незважаючи на відсутність уніфікованого підходу до назв складових правової компетентності здобувачів освіти, аналіз їх змісту дає підстави стверджувати, що більшість авторів виділяють наступні компоненти: 1) правові знання, вміння та навички; 2) правові цінності та мотиви; 3) результати діяльності та поведінка, які пов'язані з практичним застосуванням правових норм.

Вважаємо, що при дослідженні компонентів правової компетентності майбутніх фармацевтів доцільно застосувати комплексний міждисциплінарний підхід. Він полягає в тому, щоб при вивченні сутності та структури правової компетентності використовувати не тільки проаналізовані вище розробки у сфері педагогіки, а й у галузі юриспруденції [11, 12, 13].

У зв'язку з цим особливої уваги потребує питання співвідношення змісту структурних компонентів правової компетентності та правової культури майбутніх фармацевтів. При опрацюванні цього питання вважаємо за доцільне

спиратися на достатньо усталені домінуючі наукові позиції, які застосовуються у теоретико-правових дослідженнях щодо правової освіти, правової свідомості, культури та поведінки й полягають у такому:

1) підґрунтям для формування правової свідомості та культури є правові знання, навички та вміння, які називають «правовою освітою» або «правовою інформованістю»;

2) з метою визначення системи особистих поглядів, уявлень, почуттів по відношенню до права використовується термін «індивідуальна правова свідомість» особи [14], що включає в себе правові настанови, орієнтації особистості, ставлення до соціальних цінностей, які охороняються правом, до законності, правосуддя, правопорядку, а також власні уявлення про правомірність та неправомірність певних вчинків;

3) правова культура особи, що характеризує ступінь і характер її правового розвитку, є складним явищем, в структурі якого виділяють пізнавальні, оцінні та поведінкові елементи [14];

4) проявом певного рівня індивідуальної правової культури є правова поведінка, яку розглядають як соціально значимі дії або бездіяльність, що контролюються свідомістю та волею, передбачені нормами права, тягнуть за собою певні юридичні наслідки [14]. За критерієм відповідності вимогам норм права правову поведінку поділяють на правомірну та неправомірну [15].

Слід відзначити, що правові інформованість, свідомість, культура та поведінка є взаємопов'язаними явищами. Так, в юридичній науці виділяють певні види деформації правосвідомості, які проявляються у відповідній правовій поведінці: 1) правовий інфантилізм; 2) правовий ідеалізм (романтизм); 3) правовий дилетантизм; 4) правова демагогія; 5) правовий нігілізм; 6) «переродження» правосвідомості [14]. Спільним для всіх названих деформацій виступають правова неосвіченість, низький рівень правосвідомості та правової культури, а, відповідно, і правової компетентності особи.

За результати проведеного порівняльного аналізу нами встановлено взаємозв'язок складових структури правової компетентності та правової культури майбутніх фармацевтів, що представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Співвідношення змісту структурних компонентів правової компетентності та правової культури здобувачів освіти за спеціальністю «Фармація, промислова фармація»

Назва компоненту правової компетентності	Назва компоненту правової культури	Загальний зміст складового елементу
<i>когнітивний</i>	Правова освіта (інформованість)	знання права, розуміння його принципів; здатність особи тлумачити зміст норм права, визначати мету прийняття певного нормативно-правового акту та сферу його застосування
	Правові вміння та навички	вміння правильно застосовувати норми чинного законодавства у професійній діяльності, навички адаптуватись до правових новел, реалізовувати свої суб'єктивні права, виконувати юридичні обов'язки, використовувати вітчизняні та міжнародні механізми захисту порушених прав, свобод і законних інтересів
<i>ціннісно-мотиваційний</i>	Настанова	стан психологічної готовності та сформованість звички здійснювати професійну діяльність відповідно до норм права
	Повага до права	розумінням цінності права у житті суспільства, переконаність у необхідності права як засобу регулювання суспільних відносин, реальна готовність особи виконувати вимоги правових приписів навіть у разі несхвалення окремих з них
<i>поведінковий</i>	Правова поведінка	соціально значуща свідомо-вольова поведінка індивіда (у формі дії або бездіяльності), яка спричиняє або здатна спричинити певні юридичні наслідки

Висновки. На основі опрацювання джерел у галузі педагогіки висвітлено різноманіття наукових позицій щодо термінів для визначення назв та змістовного розуміння компонентів, які складають структуру правової компетентності здобувачів освіти. Підкреслено доктринальну актуальність та практичну значущість розробки та впровадження в освітній процес закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Фармація, промислова фармація», структурно-змістовної моделі формування правової компетентності.

Обґрунтовано доцільність міждисциплінарного комплексного підходу на теоретико-методологічних засадах сучасних досягнень педагогічної та юридичної наук для визначення сутності та структури правової компетентності майбутніх фармацевтів. На цій підставі розкрито співвідношення змісту структурних компонентів правової компетентності та правової культури вказаної категорії осіб. З'ясовано, що складовими правової компетентності здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Фармація, промислова фармація» є когнітивний, ціннісно-мотиваційний та поведінковий компонент. Визначено, що названим компонентам кореспондують відповідні елементи правової культури особи: 1) правова освіта (знання, навички, вміння); 2) правова свідомість; 3) правова поведінка.

Список використаних джерел

1. Кічук Я. В. Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутнього соціального педагога в умовах університетської педагогічної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2010. 500 с.
2. Соболева М. А. Формирование правовой компетенции студентов медицинского института (на примере специальности 060101 Лечебное дело): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Орел, 2013. 21 с.
3. Галдецька І. Г. Теоретичні основи формування правової компетентності у майбутніх учителів як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені*

- М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна та спеціальна психологія. 2014. Вип. 28. С.265-269.*
4. Коротун А. В. Правовая компетенция социального педагога: теория и практика формирования в вузе: монография. Екатеринбург, 2014. 2012 с.
 5. Армейський О. С. Розвиток правової компетентності вчителів технології у післядипломній педагогічній освіті: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2018. 20 с.
 6. Райко С. В. Сутність, структура й особливості змісту правової компетентності офіцерів-прикордонників. *Wschodnioeuropejskie Czasopismo 11 Naukowe (East European Scientific Journal) / Editor in chief Adam Barczuk. 2019. № 7(47), part 6. С. 58-62.*
 7. Харківський В. С. Розвиток правової компетентності фахівців медичної галузі у післядипломній освіті: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2019. 20 с.
 8. Пугач С. С. Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2020. 536 с.
 9. Прилипко В. М. Формування правової компетентності бакалаврів інженерних спеціальностей у процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кременчук, 2021. 536 с.
 10. Бакланова Н. М. Формування правової компетентності майбутніх учителів. *Освітологічний дискурс. 2016. № 2 (14). С. 115-124.*
 11. Котвіцька А. А. Визначення місця фармацевтичного права у сучасній системі права України / Котвіцька А. А., Кубарєва І. В., Волкова А. В., Болдарь Г. Є., Черкашина А. В. *Фармацевтичний часопис. 2020. № 4. С. 89-97.*
 12. Котвіцька А. А. Сучасні педагогічні технології підвищення якості викладання дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство» / Котвіцька А. А., Волкова А. В., Болдарь Г. Є., Проскурова Я. О.

Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. 2020. № 4. С. 18-26.

13. Болдарь Г. Є., Рищенко О. О. Аналіз сучасних педагогічних технологій для формування правової компетентності здобувачів вищої фармацевтичної освіти. *Проектний підхід в дидактичній діяльності закладів освіти – міжнародний вимір*. 2021. № 3. С. 12-21.
14. Загальна теорія держави і права: підруч. / М. В. Цвік та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків, 2009. 584 с.
15. Теорія держави та права : навч. посіб. / [Є. В. Білозьоров, В. П. Власенко, О. Б. Горова, А. М. Завальний, Н. В. Заяць та ін.] ; за заг. ред. С. Д. Гусарєва, О. Д. Тихомирова. Київ, 2017. 320 с.

ОБОСНОВАНИЕ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИХ ОСНОВ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ФАРМАЦЕВТОВ

Котвицкая А.А., Волкова А.В., Болдарь Г.Е., Проскурова Я.А.

В статье обобщены научные подходы к терминам для определения названий и содержательного понимания компонентов, составляющих структуру правовой компетентности соискателей высшего образования различных уровней, специальностей и образовательных программ, а также в процессе последипломного образования.

Обоснована целесообразность междисциплинарного комплексного подхода на теоретико-методологических основах современных достижений педагогической и юридической наук для определения сущности и структуры правовой компетентности будущих фармацевтов. В соответствии с этим раскрыто соотношение содержания структурных компонентов правовой компетентности и правовой культуры указанной категории лиц.

Ключевые слова: правовая компетентность, фармацевт, компонент правовой компетентности, структура правовой компетентности, междисциплинарный подход, правовое сознание, правовая культура, правовое поведение.

FOUNDATIONS THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS FOR FORMATING THE LEGAL COMPETENCE OF FUTURE PHARMACISTS

Kotvitska A.A., Volkova A.V., Boldar G.E., Proskurova Ia.O.

The manuscript summarizes scientific approaches to terms for determine the names and meaningful understanding of the components that make up the structure of legal competence of higher education students of different levels, specialties and educational programs, as well as in postgraduate education.

The expediency of an interdisciplinary integrated approach based on the theoretical and methodological principles of modern achievements of pedagogical and legal sciences to determine the nature and structure of legal competence of future pharmacists is substantiated. According to the ratio of the content of the structural components of legal competence and legal culture of this category of persons is revealed.

Key words: legal competence, pharmacist, component of legal competence, structure of legal competence, interdisciplinary approach, legal consciousness, legal culture, legal behavior.